

GUILFORD NAZARIYASI ASOSIDA DIVERGENT FIKRLASH VA O‘QUVCHILARDA IJODKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

Halimboyev Fahriyor Baxtiyor o‘g‘li

Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi magistranti

fakhriyorhalimboyev@gmail.com

ANNOTATSIYA

Bu maqolada Joy Pol Guilford tomonidan tuzib chiqilgan divergent fikrlash nazariyasi va uning zamonaviy ta'limdagi ahamiyatini o'rganildi. Divergent fikrlash bu - muammoning bir nechta, o'ziga xos va ijodiy yechimlarini yaratish qobiliyati sifatida tavsiflangan, uni yagona to'g'ri javobga qaratilgan konvergent fikrlashdan ajratib turadi. Maqolada, divergent fikrlashning asosiy komponentlari, jumladan ravonlik, moslashuvchanlik, o'ziga xoslik va ishlab chiqish yoritilgan. Bundan tashqari, aqliy hujum, muammoli ta'lim, loyiha ishi va ochiq savol-javob kabi samarali pedagogik usullar sinfda divergent fikrlashni kuchaytirish vositalari sifatida muhokama qilinadi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, divergent fikrlashni rivojlantirish ijodiy va intellektual faol o'quvchilarni tarbiyalash uchun zarur hisoblanadi.

Kalit so'zlar: *divergent fikrlash, kreativlik, ijodiy tafakkur, o'quvchilar ijodkorligi, ravonlik, moslashuvchanlik, originallik, innovatsion yondashuv*

ANNOTATION

This article examines the theory of divergent thinking developed by Joy Paul Guilford and its importance in modern education. Divergent thinking is defined as the ability to generate multiple, original, and creative solutions to a problem, which distinguishes it from convergent thinking, which focuses on a single correct answer. The article highlights the key components of divergent thinking, including fluency, flexibility, originality, and development. In addition, effective pedagogical techniques such as brainstorming, problem-based learning, project work, and open-ended questioning are discussed as tools for enhancing divergent thinking in the classroom. The study shows that the development of divergent thinking is necessary for the education of creative and intellectually active students.

Keywords: *divergent thinking, creativity, creative thinking, student creativity, fluency, flexibility, originality, innovative approach*

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается теория дивергентного мышления, разработанная Джой Пол Гилфорд, и её значение в современном образовании. Дивергентное мышление определяется как способность генерировать множество

оригинальных и творческих решений проблемы, что отличает его от конвергентного мышления, которое фокусируется на одном правильном ответе. В статье освещаются ключевые компоненты дивергентного мышления, включая беглость, гибкость, оригинальность и развитие. Кроме того, обсуждаются эффективные педагогические методы, такие как мозговой штурм, проблемно-ориентированное обучение, проектная работа и открытые вопросы, как инструменты для развития дивергентного мышления в классе. Исследование показывает, что развитие дивергентного мышления необходимо для воспитания творческих и интеллектуально активных учащихся.

Ключевые слова: *дивергентное мышление, креативность, творческое мышление, студенческая креативность, беглость мышления, гибкость, оригинальность, инновационный подход*

KIRISH

Hozirgi tez rivojlanayotgan jahon ta'lim tizimlari sharoitida o'quvchilarda ijodkorlik va mustaqil fikrlashni rivojlantirish asosiy vazifaga aylanib bormoqda. Yodlash va yagona to'g'ri javoblarni talab etadigan an'anaviy o'qitish usullari zamonaviy jamiyat talablariga javob berish uchun kifoya qilmay qolmoqda. Buning o'rniga, yuqori darajadagi fikrlash qobiliyatlarini, xususan, ijodiy fikrlashni rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoj kundan kunga ortib bormoqda. Ijodkorlikni tushunishdagi eng ta'sirli tushunchalardan biri Joy Pol Guilford tomonidan taklif qilingan divergent fikrlash nazariyasidir. Bu nazariya bir nechta g'oyalarni yaratish, turli fikrlashlarni o'rganish va muammolarga haqiqiy javoblarni ishlab chiqarish muhimligini keltirib o'tadi. Divergent fikrlash- talabalarning intellektual moslashuvchanligi va ijodkorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega, bu ham akademik, ham real hayotda muvaffaqiyatga erishish uchun muhimdir.

Shu uchun, ta'lim jarayoniga divergent fikrlashni rag'batlantiradigan strategiyalarni birlashtirish zarur. Bu o'quvchilarga yanada faol, innovatsion va tez o'zgaruvchan dunyoda murakkab muammolarni hal qilishga qodir bo'lishga imkon yaratib beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Divergent fikrlash tushunchasi va uning nazariy asoslari

Zamonaviy pedagogika va psixologiyada o'quvchilarning ilmiy ijodkorligini rivojlantirish muhim masalalardandir. Ushbu jarayonda alohida o'rin tutuvchi tushunchalardan biri bu divergent fikrlash bo'lib, u J. P. Guilford tomonidan ilmiy asosda ishlab chiqilgan. Guilford kreativlikni inson intellektining muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib, uni an'anaviy mantiqiy fikrlashdan farqlaydi. Olimning fikricha, divergent fikrlash — bu muammoga nisbatan yagona to'g'ri javobni emas, balki bir nechta alternativ, noodatiy va original yechimlarni

ishlab chiqish qobiliyatidir. Ushbu fikrlash turi insonning ijodiy salohiyatini namoyon etishda asosiy rol o‘ynaydi.

Divergent fikrlash konvergent fikrlashdan tubdan farq qiladi. Agar konvergent fikrlash aniq va yagona to‘g‘ri javobni topishga qaratilgan bo‘lsa, divergent fikrlash ko‘plab g‘oyalar generatsiyasini ta‘minlaydi. Shu sababli, zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchilarning aynan divergent fikrlashini rivojlantirishga katta e‘tibor qaratilmoqda.

Divergent fikrlashning asosiy komponentlari

J. P. Guilford divergent fikrlashni bir nechta asosiy komponentlar orqali tushuntiradi:

- Birinchidan, ravonlik (fluency) — bu qisqa vaqt ichida ko‘plab g‘oyalar ishlab chiqish qobiliyati. Ravon fikrlashga ega o‘quvchilar bir muammo yuzasidan turli variantlarni tezda taklif topa oladi.

- Ikkinchidan, moslashuvchanlik (flexibility) — bu turli yo‘nalishlarda fikrlash qobiliyati bo‘lib, o‘quvchining bir xil muammoni turli nuqtai nazardan ko‘ra olishiga imkon beradi.

- Uchinchidan, originallik (originality) — bu noodatiy, kam uchraydigan va yangicha g‘oyalarni yaratish qobiliyati bo‘lib, bu komponent ijodkorlikning eng muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

- To‘rtinchidan, boyitish (elaboration) — bu g‘oyani rivojlantirish, uni batafsil bayon qilish va mukammallashtirish mahorati.

Mazkur komponentlar birgalikda o‘quvchilarning ijodiy fikrlash darajasini ko‘rsatadi.

Ta‘lim jarayonida divergent fikrlashning ahamiyati

Divergent fikrlash o‘quvchilarda ilmiy ijodkorligini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Chunki aynan shu fikrlash turi orqali o‘quvchilar:

- mustaqil qaror qabul qilishni o‘rganadi
- muammolarga ijodiy yondashadi
- yangi g‘oyalar yaratadi
- ilmiy tadqiqot faoliyatiga qiziqishi ortadi

Zamonaviy ta‘limda o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantiruvchi shaxs sifatida ham faoliyat yuritishi lozim. Bu dunyoqarash, dars jarayonida ochiq savollar berish, muammoli vaziyatlar yaratish va interaktiv metodlardan foydalanish muhimdir.

Divergent fikrlashni rivojlantirish usullari

Pedagogik amaliyotda divergent fikrlashni rivojlantirish uchun quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- Aqliy hujum (brainstorming) — o‘quvchilar erkin ravishda g‘oyalar bildiradi
- Muammoli ta‘lim — o‘quvchilar mustaqil yechim topadi
- Loyihaviy faoliyat — ijodiy ishlashni talab qiladi

- Rol o‘ynash metodlari — turli vaziyatlarda fikrlashni rivojlantiradi

- Ochiq savollar — bir nechta javob variantlarini talab qiladi

Bu metodlar orqali o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ijodiy tafakkuri ham rivojlanadi.

NATIJARLAR

Joy Pol Guilfordning divergent fikrlash nazariyasi tahlili shuni ko‘rsatadi ki, kognitiv qobiliyat o‘quvchilarning ijodkorligi va intellectual moslashuvchanligini rivojlantirishda asosiy rol o‘ynaydi. Natijalar esa, divergent fikrlashdan foydalanishga o‘rgatilgan talabalar bir nechta g‘oyalarni ishlab chiqish, muammolarni ijodiy hal qilish va vazifalarga turli nuqtai nazar bilan yondashish qobiliyatini namoyish etadilar. Divergent fikrlashning asosiy komponentlari - ravonlik, moslashuvchanlik, o‘ziga xoslik va ishlab chiqish - o‘quvchilarda ijodiy salohiyatni rivojlantirishga bevosita yordam berishi ham kuzatiladi. Ular orasida ravonlik va moslashuvchanlik tegishli o‘qitish strategiyalari qo‘llanilganda eng ko‘p rivojlantiriladigan ko‘nikmalar ekanligi aniqlangan.

Shuningdek, aqliy hujum, muammoli ta‘lim, loyiha asosidagi faoliyat, rolli o‘ynash va ochiq savol-javob kabi o‘qitish usullarini qo‘llash o‘quvchilarning faolligini va ijodiy faoliyatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Bu usullar o‘quvchilarni eslab qolishga emas, balki mustaqil fikrlashga va innovatsion yechimlar ishlab chiqarishga chorlaydi. Natijalar ta‘lim jarayoniga divergent fikrlash strategiyalarini integratsiyalash o‘quvchilarning ijodkorligini, muammolarni yechish ko‘nikmalarini, ilmiy va haqiqiy hayotdagi muammolarga tayyorligini oshirishini tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, J. P. Guilford tomonidan ishlab chiqilgan divergent fikrlash nazariyasi o‘quvchilarda ilmiy ijodkorlikni rivojlantirishning muhim nazariy asoslaridan biri bo‘lib xizmat qiladi. Bunday fikrlash usulini rivojlantirish orqali o‘quvchilarning mustaqil, kreativ va innovatsion fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi va shakllanadi.

Adabiyotlar (References)

1. Guilford, J. P. (1950). Creativity. American Psychologist.
2. Guilford, J. P. (1967). The Nature of Human Intelligence. McGraw-Hill.
3. Torrance, E. P. (1974). Torrance Tests of Creative Thinking. Personnel Press.
4. Runco, M. A. (2007). Creativity: Theories and Themes: Research, Development, and Practice. Academic Press.
5. Sternberg, R. J. (2006). The Nature of Creativity. Cambridge University Press.